

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Hur kan sociala medier påverka möjligheter till inkludering av personer med intellektuell funktionsnedsättning. - En systematisk litteraturstudie

Martin Rogersson Wasaeus
Speciallärarprogrammet
Examensarbete: 15 hp

Kurs: SLU601
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT/2022
Handledare: Gunilla Thunberg
Kurs, Examinator: Thomas Barow
Uppsats, Examinator: Lars-Erik Olsson

Nyckelord: *intellektuell funktionsnedsättning, inkludering, sociala medier, IKT, digital kommunikation, internet*

Abstract

Bakgrund: Målet med denna litteraturstudie är att studera befintlig litteratur som behandlar personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras möjligheter till ökad inkludering genom användning av sociala medier.

Metod: Metoden som används är systematisk litteraturstudie. Sökningar av litteratur har gjorts i elektroniska databaser (avhandlingar.se, eric.ed.gov och Göteborgs universitets supersök). Sökningarna identifierade 85 tänkbara tidskriftsartiklar, avhandlingar och konferensrapporter, vilket under urvalsfasen reducerades till 12 relevanta studier med hjälp av urvalskriterier.

Resultat: Tre olika teman identifierades ur de utvalda studierna. Hur påverkar kommunikation via sociala medier möjligheter till inkludering och deltagande? Vilka risker finns med sociala medier? Vilka problem finns med användning av sociala medier?

Slutsatser: Det råder en samstämmighet inom de utvalda studierna att sociala medier har eller kan ha en positiv effekt på inkludering av personer med intellektuell funktionsnedsättning. Detta genom att möjligheter till sociala kontakter med andra människor ökar och möjligheter att delta i samhällslivet ökar. Dock finns det stora risker för olika jobbiga upplevelser, till exempel trakasserier och hot. Det leder till att personal behöver hantera en svår balansgång mellan de positiva effekterna och riskerna. De problem med sociala medier som diskuteras i studierna, utöver risker, är språkliga problem, tillgång till internetuppkopplade enheter, komplexa användargränssnitt och frågan om support och utbildning.

Förord

Detta examensarbete har genomförts inom Speciallärarprogrammet med specialisering mot utvecklingsstörning. Jag har sedan länge haft ett intresse att undersöka hur IKT (informations- och kommunikationsteknik) kan användas som hjälpmedel för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Under planeringsfasen av studien tog jag kontakt med ansvariga för grundsärskolan i kommunen där jag arbetar, för att identifiera eventuella inriktningar på studien som kunde vara av särskilt intresse. Efter diskussion om tänkbara ämnen utifrån både mitt intresse för IKT samt ett behov av att utveckla arbetet med digital inkludering i kommunens grundsärskolor, bestämde jag mig för att titta närmare på hur IKT kan påverka möjligheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning att inkluderas i samhället. Efter ett antal sökningar efter relevant litteratur stod det klart att ämnet skulle bli för omfattande för att kunna hantera under den begränsade tid som fanns tillgänglig för denna studie. Eftersom sociala medier är en stor del av det moderna samhället, inte minst för skolungdomar både med och utan intellektuell funktionsnedsättning, kändes avgränsningen till detta område som ett naturligt steg. Min förhoppning är att denna studie kan bidra till en ökad förståelse för användning av sociala medier av personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Jag vill speciellt tacka min handledare Gunilla Thunberg som bidragit med ovärderlig hjälp och många goda råd.

Jag vill också tacka min familj för det stöd jag fått under arbetet med denna studie.

Martin Rogersson Wasaeus
Maj 2022

Innehållsförteckning

1. Inledning, forskningsproblem och bakgrund	4
2. Syfte och frågeställning	7
3. Metod	7
3.1 Systematisk litteraturstudie	7
3.2 Etiska överväganden	8
3.3 Datainsamling	9
3.4 Urvalsprocess och inklusions- och exklusionskriterier	10
3.5 Databearbetning	10
3.6 Validitet och Reliabilitet	11
4. Resultat	11
4.1 Sökningar efter litteratur	11
4.2 Urvalsprocessen	12
4.3 Utvald litteratur	13
5. Diskussion	18
5.1 Metoddiskussion	18
5.2 Resultatdiskussion	18
5.2.1 Hur inkludering påverkas av kommunikation via sociala medier	19
5.2.2 Risker med att använda sociala medier och internet	20
5.2.3 Problem att använda sociala medier och internet	21
5.3 Slutsatser	23
5.4 Förslag till vidare forskning	25
6. Referenser	26

1. Inledning, forskningsproblem och bakgrund

Denna systematiska litteraturstudie syftar till att studera befintlig litteratur inom området användning av informations- och kommunikationsteknik (IKT) för personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF). Fokus läggs på sociala medier och hur de kan påverka möjligheter till inkludering. Möjligheter till effektiv kommunikation både mellan människor och mellan människa - maskin, är betydelsefull. För personer med IF är detta lika väsentligt, men sättet kommunikationen sker kan behöva anpassas till personens förutsättningar. Lindstrand (2002) tar upp att fokus för IKT i skolan ofta ligger på IKT som ett hjälpmedel i undervisningssituationer. Möjligheter som IKT kan leda till när det gäller inkludering och kommunikation glöms ofta bort. Lindstrand skriver att *“Software is seen as offering teaching aids for the individual, and the unique aspects of ICT that offer communication and inclusion possibilities are often forgotten”* (Lindstrand, 2002, s. 3).

I läroplanen för grundsärskolan nämns på flera ställen hur viktig den digitala tekniken är för elever i denna skolform (*Läroplan för grundsärskolan 2011. Reviderad 2018*, 2018). I avsnittet med rubriken ”Skolans uppdrag” hittas följande skrivelse: *”Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information. Utbildningen ska därigenom ge eleverna förutsättningar att utveckla digital kompetens och ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.”* I avsnittet med rubriken ”Kunskap – Mål” hittas följande skrivelse: *”kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapsökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande”*. Här nämns explicit att elever skall kunna använda digitala verktyg för kommunikation och sociala medier är en betydelsefull grupp av sådana verktyg. Under de diskussioner jag förde med ledningen för grundsärskola i kommunen framkom att digital inkludering var ett område som var intressant att studera. Begränsningen till sociala medier blev naturlig, för att studien skulle få en rimlig omfattning, då dessa medier bör påverka möjligheter till digital inkludering och dessutom är en stor del av det moderna samhället, inte minst för skolungdomar både med och utan IF.

Vi lever idag i ett digitaliserat samhälle, där access till internet nästan är en nödvändighet för att till exempel nå samhällsfunktioner, efterforska information av olika slag och hålla kontakt. Utvecklingen har varit väldigt snabb den senaste tiden och mycket har hänt under 2000-talet. Internet är äldre än så och började utvecklas på allvar under 1970-talet i USA. World wide web började användas i början av 1990-talet och under 1990-talet började internet bli tillgängligt på allvar för privatpersoner. När det gäller sociala medier utvecklades de i början av 2000-talet. Facebook startades till exempel 2004 och Twitter startades 2006. För den breda allmänheten slog sociala medier igenom kring 2010 (Internetmuseum, 2022). Sociala medier är egentligen ett ganska brett begrepp som enligt Canton och Chapman (2016) kan definieras som applikationer baserade på internet och som kan användas för att mellan olika personer utbyta användarskapat material. Förutom applikationer som Facebook, Twitter, Instagram vilka traditionellt ses som sociala medier, bör enligt denna definition även applikationer som

exempelvis Youtube och TikTok för att dela video inkluderas inom sociala medier. Bloggar och platser för samarbetsprojekt som Wikipedia och onlinespel i virtuella världar, som till exempel World of Warcraft, kan ses som sociala medier.

Utbildningsstyrelsen, som är ett sakkunnigämbetsverk i Finland, utvecklar bland annat utbildningen inom skolan. De skriver att inläringen har förändrats mot aktivare elever genom användning av sociala medier och av den digitala kulturen i allmänhet (Utbildningsstyrelsen, u.å.). Utbildningsstyrelsen (2022) diskuterar den pedagogiska användningen av sociala medier. Ur ett pedagogiskt perspektiv är det viktigt att fundera på syftet att använda sociala medier. Användandet i sig har inget pedagogiskt värde. Många sociala medier som Facebook, Youtube och bloggar gör det enkelt att publicera material men det leder ofta till en enkelriktad kommunikation. Det är mycket tveksamt om det är någon skillnad ur pedagogisk synpunkt om en elev läser lärarens material på en blogg eller på ett papper. Det sociala medier tillför är möjligheten till gemenskap, att dela information och tankar med andra och att skapa kunskapsrelaterat material tillsammans med andra. Wikis är ett bra exempel på verktyg som är byggda just för att bygga material gemensamt. Generellt ger sociala medier en möjlighet att vara delaktig i ett större sammanhang.

Utbildningsstyrelsen (u.å.) nämner att många sociala medier, till exempel wikis och bloggar ger möjligheter att använda olika slags material förutom text, så som bilder, ljud och video. Att utnyttja denna möjlighet kan vara en naturlig del inom mediekunskap och kan utveckla elevernas kunskaper inom IKT-området.

Personer med IF påverkas naturligtvis av digitaliseringen av samhället. För att kunna delta i samhällsaktiviteter och kunna kommunicera med andra, måste dessa personer använda tjänster på internet och sociala medier, annars riskerar de att bli digitalt uteslutna, det vill säga exkluderade från resten av samhället. Lussier-Desrochers m.fl. (2017) hävdar att rätt utnyttjad bör den nya informations- och kommunikationstekniken vara användbar för personer med IF, vilket författarna anser att litteratur inom området visar, och kunna motverka att dessa individer blir digitalt uteslutna från många betydelsefulla funktioner i samhället och i skolan, som idag sker via internet. Sociala medier har idag blivit en väsentlig faktor när det gäller sociala kontakter. Tack vare att nästan alla i Sverige har smartphones finns en möjlighet att alltid kunna hantera kontakt med sina vänner. Via sociala medier är det också oftast lätt att utvidga sitt sociala nätverk åtminstone till storlek. Det finns möjlighet för personer med IF att delta på sociala medier, eventuellt med viss praktisk hjälp. De skulle då kunna ha möjligheten att utvidga sitt sociala nätverk och öka kanske både frekvensen och kvaliteten på sina sociala kontakter (Caton & Chapman, 2016).

Situationen som den ser ut idag beskrivs väl av Alfredsson Ågren (2020) som i sin avhandling skriver att *“The internet is part of the everyday environment surrounding us and people are in constant interaction with this environment when performing activities in their different everyday settings”* (Alfredsson Ågren, 2020, s.20). I praktiken betyder detta att någon högre grad av inkludering i dagens samhälle knappast är möjlig utan att ha tillgång till och använda internet. Många ungdomar med IF använder IKT och internet, men det är skillnad i hur de använder dessa möjligheter i förhållande till ungdomar utan IF (Alfredsson

Ågren, m.fl., 2020). För en väsentliga aktiviteter som att söka ny kunskap och information, är skillnaden stor. Bara 20% av ungdomarna med IF gjorde denna typ av sökningar, i jämförelse med 86% i en referensgrupp. Användningen av sociala medier skiljde också, 52% för ungdomar med IF, mot 93% i referensgruppen. Det finns alltså en fördröjning i hur mycket och till vad som ungdomar med IF använder internet och dessa ungdomar har ännu inte blivit digitalt deltagande medborgare på lika villkor.

Att kunna delta i olika sammanhang beskriver både personal och unga vuxna med IF att användning av IKT ger möjligheter till (Ramsten, 2018). Att använda IKT var ett val som individer själva gjorde och som gav möjlighet att delta online i olika aktiviteter, men som även positivt påverkade deltagande i aktiviteter utanför internet. Personer med IF kunde via internet hitta information om aktiviteter som de ville delta i, som annars hade varit näst intill omöjliga för dem att ens känna till. I en studie av Barlott, m.fl. (2019) ser de intervjuade personerna med IF att IKT öppnat nya möjligheter för dem. Tre områden nämner de speciellt: att ha kontakt med andra, att organisera vardagslivet och att kunna följa egna intressen.

Personer med IF har begränsningar i sin förmåga att förstå sammanhang i vardagslivet. De svårigheter som dessa personer upplever kan grupperas inom tre områden, hantera och förstå begrepp, sociala svårigheter och rent praktiska problem. Inom hantera och förstå begrepp finns svårigheter med att läsa och skriva, med siffror och bokstäver, med inläring för att ge några exempel. Inom området sociala problem finns svårigheter med kommunikation med andra människor. Praktiska problem kan vara att förstå tid, förstå pengar, göra olika val och annat praktiskt i vardagslivet (Alfredsson Ågren, m.fl., 2020). Personer med IF är inte en homogen grupp då både graden av funktionsnedsättning och hur funktionsnedsättningen påverkar möjligheter och förmågor är individuellt.

Inkludering handlar i huvudsak om två möjligheter, relationer med andra personer och möjligheten att delta i samhällslivet, vilket för yngre personer kan handla om skolan och möjligheter att delta där (Louw, m.fl., 2020). Inkluderad är inte något som en person antingen är eller inte är, utan inkludering eller möjligheter att delta kan snarare beskrivas i en glidande skala från inga möjligheter till stora möjligheter att delta. En faktor av stor vikt vid bedömning av graden av inkludering måste ges åt hur personen i fråga själv upplever sin situation (Nilholm, 2006). Det finns mycket som direkt eller indirekt påverkar förutsättningarna till inkludering, förmåga till att fatta egna beslut, förmåga till kommunikation, motivation och förmåga till att ta egna initiativ, för att nämna några.

Begreppet inkludering har inom skolvärlden vuxit fram från mitten av 1990-talet. I Salamancadeklarationen (Unesco, 1994) beskrivs hur undervisning bör organiseras för elever i behov av särskilt stöd. Inkludering bygger på att barn är olika och har rätt att vara olika. Skolans organisation och arbetssätt måste anpassas till detta faktum för att alla barn ska kunna finna sin plats i skolan. Begreppet inkludering ersatte det tidigare vanliga begreppet integration som innebar att barn skulle anpassas till en skola som inte var organiserad för att barn är olika (Nilholm, 2006). Att ge en klar och entydig definition på begreppet inkludering är inte lätt då det kan ha olika innebörd för olika personer. Nilholm (2019) talar om fyra

“nivåer” för inkludering. I den första definitionen handlar inkludering om fysisk placering i en klass med möjligheter till en del extra stöd. Den andra definitionen kräver en klasstillhörighet men också att personen med någon typ av svårigheter har en bra fungerande situation, med till exempel förutsättningar för lärande och goda sociala relationer med andra elever i klassen. Detta är den nivå på inkludering som används i denna studie. Den tredje definitionen liknar den andra men kräver att alla i klassen har en bra fungerande situation. Den fjärde definitionen kräver dels att alla elever har en bra fungerande situation och att skolan skapar gemenskap exempelvis genom att använda arbetsformer som kräver samarbete. Enligt författaren är det definition ett och två som oftast används i Sverige.

Idag är inkludering inte något kontroversiellt utan problemet är snarare hur ska vi arbeta för att uppnå det (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2014). Fem huvudpunkter presenteras: tidiga insatser, inkludering är bra för alla, personal behöver hög kompetens, stöd och finansieringssystem och att samla och använda data. Svårigheten att omsätta inkludering i praktiken beror enligt Nilholm (2020) bland annat på bristen på användbara teorier kring inkludering. Eftersom inkludering innebär en förändring i sättet att arbeta så måste helheten beaktas, det vill säga teorier måste hantera alla elever, inte bara elever med speciella behov. Det finns teorier kring inkludering men de är antingen för begränsade till speciella situationer eller så generella att de inte kan anpassas till verkligheten. Speciellt gäller detta när helheten, alla elever, betraktas. Nilholm (2020) anser att det egentligen inte hänt speciellt mycket när det gäller inkludering sedan Salamancadeklarationen från 1994 och att en orsak är avsaknaden av teorier som går att omsätta i praktiken.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med studien var att undersöka vad vi, med utgångspunkt från aktuell forskning, vet om användande av sociala medier av personer med intellektuell funktionsnedsättning och hur användningen i så fall kan bidra till eller kopplas till ökad inkludering.

Frågeställning:

Hur kan sociala medier påverka möjligheter till inkludering av personer med intellektuell funktionsnedsättning?

3. Metod

3.1 Systematisk litteraturstudie

Jag har valt att göra en systematisk litteraturstudie, för att sammanfatta forskningen inom det aktuella området och därigenom kunna besvara frågeställningen genom att väga samman litteraturen. Samtidigt ger en systematisk litteraturstudie en överblick inom området och belyser området från olika perspektiv. Det finns också ett stort behov av att sammanställa resultat från vetenskapliga studier, eftersom det publiceras så många studier att enskilda personer kan ha svårt att förstå hur kunskapsläget egentligen ser ut (Eriksson Barajas m.fl.,

2013). Det ställs också högre krav på att olika yrkesgrupper ska beakta vetenskapliga resultat inom sitt arbete, vilket leder till ett större behov av översiktsstudier (Nilholm, 2017)

Studien har följt det metodupplägg som beskrivs av Eriksson Barajas med flera (2013). Enligt Eriksson Barajas krävs en tillräcklig mängd studier inom det aktuella området för att en systematisk litteraturstudie ska kunna genomföras och några slutsatser ska kunna dras. Dessutom måste studierna vara av tillräckligt god kvalitet. Eriksson Barajas formulerar nedanstående kriterier, vilka har tillämpats i denna studie:

- Metoder och kriterier för sökning och urval av artiklar måste vara tydligt beskrivna.
- Sökstrategin måste beskrivas tydligt.
- De utvalda studierna måste koda systematiskt.
- För att sammanställa resultat används (om möjligt) metaanalys.

En metaanalys beskrivs av författarna som att data från flera studier vägs samman. Med mer data kan säkrare, ibland även statistiskt signifikanta, slutsatser dras.

I en systematisk litteraturstudie kommer inte någon ny fakta fram. Allting är ju redan publicerat. Däremot kan överblicken i sig vara väsentlig. Studien kan också leda till att luckor inom forskningen påvisas, att nya perspektiv inom forskningen kan behövas eller att det finns motsägande kunskap inom området (Backman, 1998).

3.2 Etiska överväganden

En väsentlig etisk aspekt inom denna studie och inom all forskning är att alltid ha korrekta referenser. Vetenskapsrådet (2017) nämner bland sina generella regler att tala sanning och att inte stjäla resultat från andra är av stor vikt. Att ha korrekta referenser är en del av detta.

En annan betydelsefull etisk aspekt som varit styrande under denna studie är att inte själv försöka påverka resultatet av studien på grund av egna åsikter eller intressen eller för att uppfylla en uppställd hypotes (Eriksson Barajas m.fl., 2013). Denna aspekt har påverkat studien på flera olika sätt. Till exempel har fokus varit på att göra ett representativt urval av litteratur, annars kan vissa resultat få för stort eller för litet fokus i förhållande till vad de egentligen förtjänar. Väsentligt har också varit att tolka litteraturen på ett rättvisande sätt och inte låta studien påverkas av egna åsikter (Vetenskapsrådet, 2017). Författarnas åsikter måste respekteras och resultat som presenteras får inte förvanskas i studien men inte heller plagieras.

Förutsättningar, metoder och resultat är helt öppet redovisade i denna studie vilket enligt Vetenskapsrådet (2017) är centralt för en vetenskaplig studie. Under urvalsprocessen studerades etiken i de studier som presenteras i litteraturen och studier som inte följer rimliga etiska riktlinjer exkluderades (Eriksson Barajas m.fl., 2013).

3.3 Datainsamling

För att genomföra sökningarna i denna studie användes nedanstående metodologiska frågeställningar (Jacobsson & Skansholm, 2019):

- Vad ska sökas efter
- Var ska sökningen ske
- På vilka språk ska sökningen ske
- Hur gammal får litteraturen vara.

Vad som ska sökas efter var en fråga om vilka sökord eller kombinationer av sökord som skulle användas. Dessa bestämdes med hjälp av syfte och frågeställning. Intressanta sökord för denna studie bestämdes vara kombinationer av orden “intellektuell funktionsnedsättning”, “sociala medier” och “inkludering” eftersom dessa ord är centrala i frågeställningen. Motsvarande ord på engelska användes vid sökning efter engelsk litteratur.

Sökningar sker enligt litteraturen lämpligtvis i stora databaser. Exempel på sådana är söktjänsten på Göteborgs Universitetsbibliotek, Google Scholar, “vanliga” Google, www.avhandlingar.se, libris.kb.se, eric.ed.gov. I denna studie har www.avhandlingar.se, eric.ed.gov och söktjänsten Supersök på Göteborgs Universitetsbibliotek använts. Dessa sökningar har kompletterats med att studera referenslistor i artiklar inom det valda området (Jacobsson & Skansholm, 2019; Eriksson Barajas m.fl., 2013).

De intressanta språken bestämdes först vara engelska och svenska. Tidigt under sökfasen visade det sig dock att inga intressanta artiklar på svenska fanns tillgängliga, då svenska författare skriver på engelska. Sökningen genomfördes därför helt på engelska.

Eftersom utvecklingen kring digitala tjänster och hjälpmedel har varit väldigt snabbtogs beslutet att bara söka på material från 2000-talet. Då sociala medier började få en större spridning kring 2010 förväntades att merparten av litteraturen kommer att vara publicerad efter 2010. Eftersom sociala medier utvecklas snabbt så är naturligen nyare studier av större intresse än äldre studier.

Nilholm (2017) beskriver att det vara lämpligt att förhålla sig till varifrån författarna har varit verksamma eftersom till exempel kultur och samhällssystem kan påverka resultaten. Naturligen bedömdes därför resultat från Sverige vara av störst intresse, men även studier från Västeuropa, Nordamerika och Australien bedömdes vara relevanta att inkludera.

Under sökfasen har alla sökningar dokumenterats. Vetenskapsrådet (2017) ser det som centralt att redovisa förutsättningar, metoder och resultat helt öppet, vilket innebär att hela urvalsprocessen måste vara väl beskriven och dokumenterad. Det är också ett väsentligt steg för att troliggöra att den utvalda litteraturen är representativ för det intressanta området.

3.4 Urvalsprocess och inklusions- och exklusionskriterier

Allt material som har kommit fram i sökfasen har granskats genom att studera titel och nyckelord samt att läsa sammanfattningen, för att avgöra om materialet var relevant för denna studie och ingå i den utvalda litteraturen eller om det skulle uteslutas (Eriksson Barajas m.fl., 2013). Urvalet har styrts av explicita inkluderingkriterier och exkluderingskriterier. Även under urvalsfasen har processen dokumenterats av samma skäl som för sökfasen, detta för att urvalsprocessen ska bli så transparent som möjligt och för att det ska vara lätt att följa stegen i processen (Jacobsson och Skansholm, 2019).

Inkluderingkriterier och exkluderingskriterier som använts under urvalsprocessen av artiklar och avhandlingar har baserats på syfte och frågeställning, vilket är väsentlig för att en litteraturstudie ska ge relevanta resultat och att det ska vara möjligt att dra några slutsatser. Processen måste också, som tidigare nämnts, vara väl dokumenterad. Ett sätt, som användes i denna studie för att dokumentera urvalet, är att explicit ange de kriterier som använts under urvalsprocessen för att avgöra om en viss artikel eller avhandling ska inkluderas i studien eller exkluderas från studien.

En värdering av kvaliteten hos de intressanta studierna genomfördes för att undvika inkludering av artiklar med sämre kvalitet. Enbart studier godkända av en etisk kommitté eller där författarna redovisar ett noggrant etiskt tillvägagångssätt inkluderades i granskningen. (Eriksson Barajas m.fl., 2013). Antalet referenser till de intressanta studierna noterades också eftersom det åtminstone delvis kan avgör kvaliteten hos studien. Ju fler referenser till studien som återfinns dess mer betydelsefullt kan studien antas vara (Nilholm, 2017).

Urvalet och de specifika kriterierna som används finns dokumenterade i resultatavsnitt, i samband med att urvalsprocessen beskrivs.

3.5 Databearbetning

Bearbetning och analysen av materialet har genomfördes i nedanstående steg (Eriksson Barajas m.fl., 2013).

- Steg 1. Texterna lästes igenom noga för att bli bekant med innehållet.
- Steg 2. Detaljer i texterna kodades för att olika utsagor blir tydliga.
- Steg 3. Kategorier skapades från koderna genom att samla ihop likartade koder.
- Steg 4. Kategorier sammanfattades till övergripande teman.

Strategin har varit att ur studierna plocka ut mindre detaljer och sedan sammanfoga dessa till en större och större helhet. Ur den helheten, de teman som hittats, har sedan en tolkning gjorts i resultatavsnittet och resultaten diskuteras och sätts in i en större helhet i diskussionsavsnittet. Den information som samlades från de ingående texterna var den som ansågs vara relevanta med hänsyn till syftet och frågeställningen i denna studie.

3.6 Validitet och Reliabilitet

Validitet handlar enligt Jacobsson och Skansholm (2019) om vad som mäts, det vill säga att rätt saker mäts i förhållande till frågeställningen, att rätt metod används och att systematiska mätfel har undvikits. När det gäller val av metod, systematiskt litteraturstudie, är detta val ett effektivt sätt att få en överblick över relevanta forskningsresultat, vilket behövs för att besvara frågeställningen. Att mäta rätt saker i förhållande till frågeställningen handlar en del om att söka efter rätt litteratur, litteratur som verkligen kan besvara frågeställningen. Nyckelorden i de sökningar som görs är därmed helt centrala. Frågeställningen i denna studie innehåller tre nyckelbegrepp, "sociala medier", "inkludering" och "intellektuell funktionsnedsättning" och kombinationer av dessa begrepp på engelska har använts i sökningarna. Sökningarna har kompletterats med att studera referenslistor i redan hittad intressant litteratur.

När det gäller att undvika systematiska mätfel är urvalet av litteraturen centralt. Urvalet måste vara tillräckligt stort för att det ska vara sannolikt att ämnesområdet täcks, annars finns stor risk för att väsentliga aspekter kan försvinna. För att motverka detta har mer litteratur än den slutligen utvalda studerats översiktligt för att undvika att intressanta aspekter på frågeställningen försvunnit. Urvalet har inte heller på något sätt påverkats av egna åsikter, förutfattade meningar eller förhoppningar vad gäller resultat av studien.

Reliabilitet handlar om hur mätningen gått till, det vill säga har undersökningen gjorts på ett tillförlitligt sätt (Jacobsson & Skansholm, 2019). För att undvika mindre mätfel har sammanfattningar och resultatavsnitt i litteraturen studerats extra noga för att följa författarna så väl som möjligt och presentera de resultat som författarna anser vara de centrala. Inga egna värderingar har styrt urvalet av resultat.

4. Resultat

4.1 Sökningar efter litteratur

De sökningarna som genomfördes i denna studie redovisas i tabell 1, 2 och 3.

Tabell 1. Sökningar som genomförts på <https://www.avhandlingar.se/> (datum 220402).

Sökord	Antal träffar
Intellectual disabilities	61
Intellectual disabilities social media	1
Intellectual disabilities communication	11

De 12 sökresultaten från de två sista sökningarna har studerades i detalj och resulterade i 12 avhandlingar, då ingen av resultaten var dubletter.

Tabell 2. Sökningar som genomförts på <https://eric.ed.gov/> (datum 220402) med filtret "peer reviewed only" påslaget.

Sökord	Antal träffar
"Intellectual disability"	7970
"Social media" AND "Intellectual disability"	13

Sökresultaten från sökningen "Social media" AND "intellectual disability" har studerats i detalj och resulterade i 13 artiklar (inga dubletter).

Tabell 3. Sökningar som genomförts på Göteborgs universitetsbiblioteks Supersök, https://gu-se-primo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/search?vid=46GUB_VU1&lang=sv_SE&sortby=rank (datum 220402).

Sökord	Antal träffar
"Intellectual disability"	180327
"Social media" OCH "Intellectual disability"	4060
Valfritt fält innehåller "intellectual disability" OCH Valfritt fält innehåller inclusion OCH Valfritt fält innehåller "social media"	1771
Ämnesord innehåller "intellectual disability" OCH Ämnesord innehåller inclusion OCH Valfritt fält innehåller "social media"	50
Titel innehåller "intellectual disability" OCH Titel innehåller inclusion OCH Valfritt fält innehåller "social media"	23

Den två sista sökningarna resulterade i 60 tidskriftsartiklar, avhandlingar och konferensrapporter (13 dubletter) vilka har studerats närmare.

Det sammantagna resultatet från sökningarna är att $12 + 13 + 60 = 85$ tidskriftsartiklar, avhandlingar och konferensrapporter har identifierats. 13 dubletter från sökningarna har uteslutits.

4.2 Urvalsprocessen

Steg 1 under urvalsprocessen innebar att exkludera litteratur som inte uppfyllde alla de formella kraven enligt nedan:

- Skulle vara en avhandling eller en peer reviewed artikel i en vetenskaplig tidskrift eller en peer reviewed konferensartikel.

- Skulle vara på engelska eller svenska.
- Skulle vara från 2000-talet.
- Skulle vara från Västeuropa, Nordamerika eller Australien.
- Skulle ha någon koppling till IF, sociala medier och inkludering.

Detta resulterade i att 69 av de 85 studierna exkluderades, vilket betyder att 16 tidskriftsartiklar, avhandlingar och konferensrapporter fanns kvar. Bland de exkluderade studierna finns 5 artiklar som inte var peer reviewed och 6 som exkluderades på grund av kravet på region. En artikel visade sig vara på spanska. De övriga som exkluderades saknade koppling till åtminstone ett av de tre nyckelbegreppen intellektuell funktionsnedsättning, sociala medier och inkludering.

Under steg 2 i urvalsprocessen studerades litteraturen mer noggrant för att avgöra om innehållet är relevant för denna studie. För att inkludera litteratur krävs att den uppfyller följande krav:

- Skulle behandla frågor kring sociala medier.
- Skulle behandla personer med IF.
- Skulle innehålla resultat om inkludering eller resultat om aspekter som kan påverka möjligheter till inkludering.

I detta steg exkluderades 6 av de 16 studierna, vilket betyder att 10 tidskriftsartiklar och avhandlingar fanns kvar. De 6 som exkluderades innehöll inte några resultat som var relevanta för denna litteraturstudie.

Under steg 3 gjordes en kvalitetsbedömning av litteraturen för att undvika att ta med litteratur av lägre kvalitet (Eriksson Barajas m.fl., 2013). I detta steg exkluderas litteratur som inte uppfyller följande krav:

- Skulle vara av tillräcklig hög kvalitet och har i rimlig omfattning refererats i annan litteratur.
- Skulle vara av hög etisk kvalitet.

En artiklarna bedömdes inte uppfylla dessa krav. Det innebär att 9 artiklar och avhandlingar valts ut från sökresultaten. Genom att studera referenslistor från den valda litteraturen hittades ytterligare 3 artiklar som uppfyller de uppsatta kriterierna. Det betyder att totalt 12 artiklar och avhandlingar har valts ut.

4.3 Utvald litteratur

De 12 tidskriftsartiklar och avhandlingar som blev resultatet av urvalsprocessen presenteras nedan.

Alfredsson Ågren, K. (2020). *Internet use and digital participation in everyday life. Adolescents and young adults with intellectual disabilities.*

Barlott, T., Aplin, T., Catchpole, E., Kranz, R., Le Goullon, D., Toivanen, A., & Hutchens, S. (2019). *Connectedness and ICT: Opening the door to possibilities for people with intellectual disabilities*.

Borgström, Å., Daneback, K., & Molin, M. (2019). *Young people with intellectual disabilities and social media: A literature review and thematic analysis*.

Buchholz, M., Ferm, U., & Holmgren, K. (2020). *Support persons' views on remote communication and social media for people with communicative and cognitive disabilities*.

Caron, J. (2016). *Engagement in Social Media Environments for Individuals with Who Use Augmentative and Alternative Communication*.

Caton, S., & Chapman, M. (2016). *The use of social media and people with intellectual disability: A systematic review and thematic analysis*.

Chadwick, D. D. (2019). *Online risk for people with intellectual disabilities*.

Louw, J. S., Kirkpatrick, B., & Leader, G. (2020). *Enhancing social inclusion of young adults with intellectual disabilities: A systematic review of original empirical studies*.

Molin, M., Sorbring, E., & Löfgren-Mårtenson, L. (2015). *Teachers' and parents' views on the Internet and social media usage by pupils with intellectual disabilities*.

Ramsten, C., Martin, L., Dag, M., & Marmstål Hammar, L. (2019). *A balance of social inclusion and risks: Staff perceptions of information and communication technology in the daily life of young adults with mild to moderate intellectual disability in a social care context*.

Sallafranque-St-Louis, F., & Normand, C. L. (2017). *From solitude to solicitation: How people with intellectual disability or autism spectrum disorder use the internet*.

White, P., & Forrester-Jones, R. (2020). *Valuing e-inclusion: Social media and the social networks of adolescents with intellectual disability*.

Dessa 12 studier, deras design, resultat och väsentliga slutsatser presenteras i Tabell 4. Tabellen innehåller sex fält. författare, land där studien är gjord, inom vilket område studien är gjord, metod, information om deltagarna i studien och de centrala resultaten från studien ur perspektivet givet från frågeställningen i denna litteraturstudie.

Tabell 4. Sammanställning av artiklar och avhandlingar

Författare	Land	Område som studeras	Metod	Deltagare	Väsentliga resultat
Alfredsson Ågren (2020)	Sverige	Användning av internet i vardagliga miljöer. Medie- och internetanvändning bland ungdomar med IF.	Tre delstudier. 1. Observationer och intervjuer. Kvalitativ innehållsanalys. 2 och 3. Jämförande tvärsnittsstudier. Kvantitativ analys.	1: 15 ungdomar med IF, ålder 13-24 år. 2: 114 ungdomar med IF, ålder 13-20 år. 3: 99 föräldrar till ungdomar med IF.	Ungdomar med IF har mindre tillgång till enheter för internet och använder internet i mindre utsträckning. Personlig förmåga och utmaningar i miljön påverkar möjligheter till internetanvändning. Fler föräldrar än i referensgruppen anser att deras ungdomar inte använder sociala medier, men också att detta skulle kunna ge ökad digital inkludering.
Barlott, m.fl. (2019)	Australien	Hur användning av IKT av personer med IF kan öka social inkludering.	Kvalitativ beskrivande design. Semi-strukturerade intervjuer.	10 personer med IF, ålder 21-58 år	IKT och internet öppnade dörrar för att hålla kontakt, följa egna intressen och organisera vardagen och har potential att öppna dörrar för digital inkludering.
Borgström, m.fl. (2019)	Sverige	Vetenskapliga resultat gällande användning av sociala medier av unga personer med IF.	Systematisk litteraturstudie. Både kvantitativa och kvalitativa studier inkluderade.	12 studier	Stor skillnad mellan äldre och yngre personer med IF när det gäller användning av internet. Yngre personer är uppvuxna med internet. För ungdomar är risker, sårbarhet och support väsentliga frågor.
Buchholz, m.fl. (2018)	Sverige	Stödpersoners vy på kommunikation över internet för personer med IF.	Kvalitativ studie med fokusgrupper.	5 fokusgrupper med totalt 21 stödpersoner, ålder 28-61 år	Kommunikation via internet kan leda till ökad kontroll, ökat självbestämmande och ökat deltagande. Även enkel användning av sociala medier kan öka deltagandet.

Författare	Land	Område som studeras	Metod	Deltagare	Väsentliga resultat
Caron (2016)	USA	Användning av sociala medier av personer som behöver AKK.	Exempel från kvalitativ forskning om sociala medier och AKK appliceras på ett ramverk kring engagemang.	-	Att bara följa sociala medier kan vara ett sätt att följa med vad som händer eller vad som diskuteras och ökar personens engagemang. Att dela information, ett foto t.ex, kan också vara möjligt för personer som använder AKK, ibland med en enkel knapptryckning.
Caton & Chapman (2016)	UK	Användning av sociala medier av personer med IF.	Systematisk litteraturstudie.	10 studier. Alla studier inkluderar unga och/eller vuxna med IF	Personer med IF har positiva erfarenheter av sociala medier, vad gäller vänskap, social identitet och självkänsla. Det finns också svårigheter att använda sociala medier som t.ex säkerhet, tillgänglighet, support.
Chadwick (2019)	UK	Online risker för personer med IF.	Genomgång av litteratur.	-	Personer utan IF anser ofta att personer med IF löper stora risker online. Det kan leda till begränsning av tillgång till t.ex sociala medier vilket betyder minskade möjligheter till självbestämmande och inkludering.
Louw, m.fl. (2018)	Irland	Social inkludering bland personer med IF ur flera synpunkter, bl.a genom sociala medier.	Systematisk litteraturstudie. Både kvantitativa och kvalitativa studier inkluderade.	24 studier	Flera av de ingående studierna pekar på potential att att öka social inkludering genom sociala medier. En annan punkt är att det finns behov av enklare gränssnitt mot de sociala medierna, som passar personer med IF bättre.

Författare	Land	Område som studeras	Metod	Deltagare	Väsentliga resultat
Molin, m.fl. (2015)	Sverige	Lärares och föräldrars syn på användning av sociala medier av personer med IF.	Intervjuer med 5 semi-strukturerade fokusgrupper.	8 lärare 5 föräldrar	Lärare pekade på eleverna ibland var lite isolerade i det verkliga livet och att internet spelar en betydande roll för dem. Lärarna såg eleverna som aktiva på internet medan föräldrar såg barnen mer passiva. Båda parter såg risker med online kommunikation.
Ramsten, m.fl. (2019)	Sverige	Personal på boende för personer med IF gav sin syn på hur användning av IKT påverkade det dagliga livet för unga vuxna med IF.	Kvalitativ design. Gruppintervjuer med 3-5 personer i grupperna.	17 personal	Personal behöver ständigt balansera den sociala inkludering som internet och sociala medier kan ge och de risker som finns på internet. Personal ansåg att sociala medier kan öka den sociala inkluderingen men kan vara olämpligt för ungdomar med IF pga risker.
Sallafranque-St-Louis & Normand (2017)	Kanada	Utforska erfarenheter från användning av internet bland unga vuxna med IF eller autism.	Mixad metod. Kvantitativa data från frågeformulär. Kvalitativa data från semi-strukturerade intervjuer.	8 personer med IF eller autism i ålder 10-40 år, varav en inte deltog i intervjun.	Alla deltagarna tyckte om att använda internet för kommunikation, bl.a via sociala medier, och för underhållning. Nästan alla hade blivit utsatta för olika typer av jobbiga upplevelser, t.ex hot eller att bli förolämpad online.
White & Forrester-Jones (2020)	UK	Mäta användning av sociala medier för att utforska mängden mänskliga relationer för ungdomar med och utan IF.	Kvasi-experimentell design för att hitta skillnader mellan grupper. Frågeformulär.	18 personer med IF i åldern 14-16 år. Kontrollgrupp 18 personer utan IF i liknande ålder	Ungdomar med IF har mindre sociala nätverk än ungdomar utan IF. De har också färre informella relationer. Kvaliteten på vänskapen till kontakter är däremot jämförbar.

Följande teman har urskiljts vid studiet av den utvalda litteraturen.

1. Hur påverkas möjligheter till inkludering av ökad kommunikation via sociala medier.
2. Risker med att använda internet och sociala medier.
3. Problem för individer att få tillgång till och kunna använda internet och sociala medier.

Resultat från litteraturen inom dessa teman presenteras i de följande sektionerna.

5. Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Givet frågeställningen att avgöra om användning av sociala medier kan påverka inkludering för personer med IF är valet att använda metoden systematisk litteraturstudie naturligt. Att försöka få fram trovärdiga resultat via egna undersökningar skulle med stor sannolikhet inte vara möjligt, speciellt givet de tidsmässiga ramar som finns under ett examensarbete.

Metoden att utföra systematiska litteraturstudier är väl beskriven av till exempel (Eriksson Barajas m.fl., 2013; Nilholm, 2017) och metoden används regelmässigt för att utföra litteraturstudier. Det är därför troligt att metoden i sig inte ska orsaka några problem. Problem som kan uppkomma ligger sannolikt snarare i tolkning och praktiskt genomförande av metoden. Ser man till studiens genomförande skulle naturligtvis fler sökningar kunna genomförts, till exempel med lämpliga synonymer till de tre nyckelbegrepp som ingår i frågeställningen. Ett större arbete med att gå igenom referenslistor i intressanta artiklar skulle också kunna genomförts. Detta skulle kunna leda till ett större urval av litteratur.

Denna litteraturstudie är en begränsad studie då den bara innehåller 12 artiklar och avhandlingar, vilket medför att resultatet mer ska ses som en fingervisning än en sanning. Dock är litteraturen tämligen samstämmig när det gäller de betydelsefulla resultaten, vilket ökar sannolikheten att resultatet från denna studie verkligen sammanfattar det aktuella forskningsläget. När resultatet värderas bör det beaktas att tre av de 12 inkluderade studierna är systematiska litteraturstudier. Det innebär att ytterligare 42 studier (4 dubletter borträknade) indirekt speglas i det presenterade resultatet, utöver de 9 övriga studier från denna litteraturstudie. I dessa litteraturstudier dras likartade slutsatser som i denna studie.

5.2 Resultatdiskussion

Resultatet från denna litteraturstudie diskuteras med utgångspunkt från studiens syfte, frågeställning och de tre huvudsakliga innehållsområden som framkom i granskningen: inkludering, risker, svårigheter. Alla studier som valts ut i denna litteraturstudie är ganska nyligen publicerade, den äldsta publicerades 2015, vilket gör det troligt att de resultat som presenteras i studierna är relevanta sett ur perspektivet sociala mediernas snabba utveckling.

5.2.1 Hur inkludering påverkas av kommunikation via sociala medier

I alla 12 artiklarna och avhandlingarna diskuteras hur inkludering kan påverkas av användning av sociala medier eller likartade sätt att kommunicera. I de flesta verk uttrycks att sociala medier har eller kan ha en positiv effekt på inkludering av personer med IF. I några verk dras samma slutsats kring kommunikation via IKT eller distanskommunikation, vilket naturligen kan innefatta användning av sociala medier. Dock är författarna överens om att det finns problem och risker med sociala medier, vilket beskrivs i separata avsnitt nedan. Två huvudsakliga aspekter på inkludering visar sig i studierna, nämligen sociala kontakter med andra människor och möjligheter att delta i samhällslivet.

Borgström, m.fl. (2019) anser att sociala medier kan vara en plats där personer med IF kan öka sitt deltagande i både samhällslivet och i det sociala livet. Författarna skriver att sociala medier ger möjligheter till att hålla kontakt med andra och att utöka sitt sociala nätverk för personer med IF. Det är också möjligt att uttrycka åsikter riktat till andra personer. Sociala medier är en plattform där en person med IF kan medverka som vem som helst, utan att nämna sin funktionsnedsättning. Molin, m.fl. (2015) uttrycker liknande tankar då de skriver att ungdomar med IF strävar efter att vara som andra och att vara med andra genom att utnyttja möjligheter som sociala medier för att delta i samhällslivet. Även Sallafranque-St-Louis och Normand (2017) är inne på samma spår, då de skriver att delta i sociala medier, som Facebook, kan ge personer med IF en känsla av att vara som alla andra och en ökad känsla av tillhörighet.

Buchholz, m.fl. (2018) diskuterar hur fjärrkommunikation, till exempel via sociala medier, kan påverka personer med IF. Författarna pekar på att oberoende användning av kommunikation, dvs att personen inte behöver direkt hjälp från sin omgivning, kan leda till ökat deltagande i sociala kontakter, vilket också observerats i studien. Ramsten, m.fl. (2019) nämner också att möjligheten till oberoende kommunikation är väsentligt för att minska risker med ensamhet, öka oberoendet och för att möjliggöra frekvent kommunikation med familj och vänner. Buchholz, m.fl. (2018) skriver att det finns möjlighet att vara anonym vad gäller funktionsnedsättning på sociala medier, vilket Borgström, m.fl. (2019) också diskuterar. Denna typ av kommunikation ger ökade möjlighet att välja om, när och med vem kommunikation ska ske. Enligt (Buchholz, m.fl., 2018; Caron, 2016) kan även ett i stort sett passivt användande av sociala medier, med kanske bara enstaka publicering av bilder, bidra till ökad delaktighet då det ökar kopplingen mot omvärlden.

De sociala nätverken för personer med IF är ofta mindre än de för personer utan funktionsnedsättning och de löper högre risk för social isolering och att känna sig ensamma (Caton & Chapman, 2016). Även White och Forrester-Jones (2020) har funnit att ungdomar med IF har avsevärt mindre sociala nätverk, men att kvaliteten på vänskap med kontakter är jämförbar eller kanske till och med något högre än för ungdomar utan IF. Författarna har också funnit att de ungdomar med IF som utfrågades i studien hade tillgång till sociala medier på likartad nivå, men kommunicerade med färre kontakter vid jämförelse med en kontrollgrupp. Tillgång till sociala medier kan medföra att dessa personer skapar fler

meningsfulla relationer och ökar både kvalitet och kvantitet när det gäller social kommunikation. Dessutom kan risken för att känna sig ensam minska. Caton och Chapman (2016) hävdar att sociala medier kan ha en väsentlig roll när det gäller att öka möjligheter till deltagande för personer med IF. Sallafranque-St-Louis och Normand (2017) nämner att de deltagande personerna i studien ser Facebook som sin viktigaste sociala kanal och att de använder den främst för att hålla kontakt och för nöjen.

Louw, m.fl. (2018) skriver att när social inkludering diskuteras är sociala medier och andra digitala verktyg av centralt intresse, eftersom dessa visar på nya sätt för socialt nätverkande och interaktion. Personal och föräldrar till unga vuxna med IF beskriver användning av Facebook som en möjlighet till bredare tillgång till samhällslivet. Författarna anser att online kommunikation via sociala medier har potential att öka det sociala nätverkandet. White & Forrester-Jones (2020) anser att speciellt yngre personer med IF redan utnyttjar en del av de möjligheter som sociala medier ger vilket också kan leda till ökad inkludering.

Barlott, m.fl. (2019) ser en bredare användning av IKT som något som kan öppna dörrar för personer med IF. Att engagera sig socialt, dvs att upprätthålla och fördjupa kontakt med andra och skapa nya kontakter, ser författarna som ett väsentligt steg i en digital inkludering som skulle kunna vara möjlig genom nya möjligheter till kommunikation. Författarna har i sina studier sett lovande resultat i denna riktning. Sociala medier har inte varit huvudfokus i denna studie då deltagare inte varit så intresserade av dessa medier på grund av exempelvis problem med stavning.

Flera studier rapporterar också andra typer av positiva effekter av användning av sociala medier och internet för individer med IF, som indirekt kan få betydelse för möjligheter att delta i olika sammanhang. Att kunna söka efter information nämner Alfredsson Ågren (2020) som något av stor vikt eftersom information och kunskap behövs för att kunna fatta egna beslut. Ökade möjligheter till självbestämmande nämner också Buchholz, m.fl. (2018) som en tänkbar konsekvens av en ökad mängd kommunikation. Ökat självförtroende och självkänsla genom att lära sig nya saker genom användning av sociala medier och internet ser Caton och Chapman (2016) som en tänkbar konsekvens. Barlott, m.fl. (2019) diskuterar möjligheterna som öppnas för att ägna sig åt områden av personligt intresse och hur det kan leda till en personlig utveckling och att sociala medier och internet kan vara en dörröppnare för att organisera vardagen. Flera författare, (Alfredsson Ågren, 2020; Caton & Chapman, 2016; Sallafranque-St-Louis & Normand, 2017) nämner också förmågan att styra över underhållning av olika slag, som spel, titta på video och lyssna till musik.

5.2.2 Risker med att använda sociala medier och internet

I 9 av de 12 artiklarna och avhandlingarna diskuteras frågan om risker på internet och vad det innebär för användarna, till exempel genom begränsningar av tillgång till internet. Mobbning och i vissa fall även sexuellt och finansiellt utnyttjande är problem som personer med IF kan råka ut för vid användning av sociala medier (Borgström, m.fl., 2019). Chadwick (2019) beskriver tre områden med risker, exponering av skadligt innehåll, negativa kontakter, t.ex

mobbing och att bli lurad in i kriminell verksamhet. Ramsten, m.fl. (2019) skriver att personal ofta ser att IKT medför många sociala risker för personer med IF eftersom de ofta saknar en del sociala kunskaper och kan uttrycka sig olämpligt eller kränkande. Därmed riskerar de att i sin tur bli mobbade och trakasserade. Sallafranque-St-Louis och Normand (2017) rapportera att de personer med IF som intervjuats hade alla blivit utsatta för olika jobbiga upplevelser, allt från förolämpningar och falska rykten, till rena hot.

På grund av de risker som finns vid användning av internet finns det många, både föräldrar och personal, som anser att personer med IF inte bör ha tillgång till internet (Molin, m.fl., 2015; Chadwick, 2019). Skälet är att många anser att personer med IF löper betydligt större risker vid internetanvändning än resten av befolkningen. Personerna med funktionsnedsättning håller inte helt med om detta och det finns vissa resultat som visar att ungdomar med IF känner till en del om riskerna. Dock finns undantag med ungdomar som inte förstår riskerna (Chadwick, 2019).

Ramsten, m.fl. (2019) skriver att personal hela tiden måste balansera mellan å ena sidan social inkludering genom användning av internet och sociala medier och å andra sidan de risker som användning av internet innebär. Intervjuad personal ansåg att både positiva möjligheter och risker var större för personer med IF än för den övriga befolkningen. Buchholz, m.fl. (2018) beskriver samma problem med att både skydda personer och att ge dem möjligheter att utveckla sina sociala kontakter och sitt sociala liv. Även Molin, m.fl. (2015) diskuterar denna konflikt. Lärare som intervjuats ser både stora möjligheter med internet men vill samtidigt inte att elever ska hamna i besvärliga situationer.

Alfredsson Ågren (2020) ser en möjlig barriär för användande av internet och sociala medier genom att vårdnadshavare begränsar åtkomsten till internet för unga personer med IF med hänvisning till risker. Barlott, m.fl. (2019) rapporterar liknande resultat med begränsningar i användandet av enheter med internetuppkoppling.

5.2.3 Problem att använda sociala medier och internet

I stort sett alla författare, 9 av de 12, i denna studie diskuterar olika typer av problem som hindrar eller begränsar användningen av sociala medier och internet. De centrala områdena är tillgång till internetuppkopplade enheter, problem med att läsa, skriva, stava, problem med för komplexa användargränssnitt och frågan om support och utbildning.

När det gäller tillgång till internetuppkopplade enheter för ungdomar med IF har Alfredsson Ågren (2020) gjort studier i Sverige. Dessa studier visade på att nästan alla dessa ungdomar har tillgång till uppkopplade enheter, men att bara 67 % av dem hade tillgång till smartphones. Motsvarande siffra för ungdomar utan IF var 98 %. Caton och Chapman (2016) rapporterar att i UK visar statistik att det är mindre sannolikt att en person med IF har tillgång till en internetuppkopplad enhet än för befolkningen i stort.

Språkliga problem, som svårigheter att läsa, skriva och stava, nämns av flera författare som en potentiell barriär som kan hindra användning av sociala medier. Buchholz, m.fl. (2018) skriver att för att kunna använda textbaserad kommunikation, som till exempel sociala medier, är det nödvändigt att kunna hantera läsande och skrivande till en viss grad. Klarar en person detta kan personen delta i kommunikation på liknande villkor som alla andra. Om en person måste använda assisterande teknik för att hantera text spelar inte speciellt stor roll. Det är resultatet som mottagaren ser som är det väsentliga. Alfredsson Ågren (2020) har upplevt att ett vanligt problem för ungdomar med IF när de deltog i aktiviteter på internet, som kommunikation och att söka information, var språkliga problem på grund av bristande förmåga till läsa, skriva och stava. Även (Molin, m.fl. 2015; Caton & Chapman, 2016; Borgström, m.fl., 2019) beskriver också att förmågan att hantera text kan bli en barriär för användande av en del tjänster på internet, såsom sociala medier.

Louw, m.fl. (2018) skriver att personer med IF kan ha problem med lite mer komplexa grafiska gränssnitt, speciellt om gränssnitten kräver god förmåga att läsa. Jämförande tester mellan Facebooks normala användargränssnitt (2015) och ett specialutvecklat gränssnitt mer anpassat till personer med IF beskrivs också. Resultaten blev avsevärt bättre med det specialutvecklade användargränssnittet. Författarna spekulerar i om den digitala klyftan mellan personer med och utan IF, till exempel hur mycket som sociala medier används, delvis kan bero på olämpliga användargränssnitt.

Behov av support och utbildning diskuteras i 8 av de 12 utvalda studierna. Personer med IF har behov av både utbildning och support för att kunna utnyttja de möjligheter som internet och sociala medier skapar. Supporten kommer oftast från familj och personal kring personen och dessa kan också behöva utbildning. Alfredsson Ågren (2020) har studerat hur ungdomar med IF hanterar problem när de använder enheter för att få tillgång till tjänster på internet. För det mesta frågade ungdomarna en person i närheten, som någon i familjen eller bland personalen. Då dessa ungdomar är starkt beroende av familjen och personalen, har kunskaper och syn på användande av internet hos familj och personal stor betydelse för hur internet och sociala medier används. Familjen kan spela en avsevärd roll när det gäller att ta bort eller begränsa effekten av barriärer som finns för användandet av internet. (Borgström, m.fl., 2019). Även (Caton & Chapman, 2016; Molin, m.fl., 2015) nämner att familjen och personal är den primära supporten för personer med IF.

Barlott, m.fl. (2019) skriver att faktorer av stor vikt när det gäller användning av IKT generellt är support och utbildning. Buchholz, m.fl. (2018) håller med om detta och säger också att supporten och utbildning måste vara tillgängligt under hela livet och att personalens kompetens i många fall behöver förbättras. Caron (2016) skriver att utbildning är ett måste för att personer ska få den kompetens som är nödvändig för kommunikation via till exempel sociala medier. Sallafranque-St-Louis och Normand (2017) nämner att internet har öppnat många möjligheter men att utbildning och support är nödvändigt för att personer med IF ska få positiva och säkra upplevelser. Molin, m.fl. (2015) skriver att personal ibland känner sig tveksamma att hantera teknisk support och moraliska frågor som uppkommer vid ökande användning av internet, vilket tyder på ett behov av vidare utbildning.

5.3 Slutsatser

Resultatet från denna litteraturstudie, med den osäkerhet som finns inbyggd, visar att användning av sociala medier av personer med IF kan positivt påverka möjligheterna till ökad inkludering av personer inom denna grupp. Resultatet visar också att dessa personer sannolikt löper ökad risk för att råka illa ut, till exempel bli mobbade, vid användning av sociala medier än resten av befolkningen. De behöver dessutom support och utbildning på sina villkor för att kunna utnyttja möjligheterna med sociala medier.

I denna litteraturstudie har nästan ingen information hittats som direkt kommer från skolan eller har ett tydligt pedagogiskt inslag. Aspekter som sociala kontakter med andra människor och möjligheter att delta i samhällslivet är dock av stor vikt ur ett pedagogiskt perspektiv. I definitionen av inkludering som används i denna studie nämns förutsättningar för lärande och goda sociala relationer som exempel på viktiga punkter (Nilholm, 2019). Att kunna delta i samhällslivet kan naturligen ses som att kunna delta i olika undervisningssituationer i klassrummet ur ett skolperspektiv. Möjligheten till sociala kontakter med till exempel klasskamrater är också helt central för att kunna tala om inkludering av en elev i skolan. Barlott, m.fl. (2019) diskuterar de möjligheter som öppnas genom användning av IKT att ägna sig åt områden av personligt intresse och hur detta kan leda till personlig utveckling. Att kunna ägna sig åt områden av personligt intresse är nästan likvärdigt som att kunna ägna sig åt en uppgift i skolan, speciellt om skolan lyckas skapa ett intresse för uppgiften. Ökat självförtroende och självkänsla nämner Caton och Chapman (2016) som en tänkbar konsekvens av att lära sig nya saker genom användning av internet och sociala medier, vilket har en direkt koppling till pedagogik. En slutsats av detta är att även om bara en liten mängd information hittats direkt kopplad till skolan eller till pedagogik kan resultaten vara tillämpliga även ur dessa perspektiv.

Litteraturen som är inkluderad i denna litteraturstudie visar på goda resultat när det gäller användningen av sociala medier och IKT för inkludering av personer med IF, men metoder att uppnå denna typ av resultat saknas. Detta gäller både för samhällslivet i stort och för skolan. I alla studier, som inte är litteraturstudier, analyseras situationen som råder för tillfället genom intervjuer, frågeformulär och i något fall observationer. Någon metod som kan användas så att en person kan nå fram till en positiv situation vad gäller användning av IKT beskrivs inte. De flesta personer som deltar i studier verkar ha lärt sig själva genom att bland annat ta hjälp framförallt från familjen.

Internet generellt och sociala medier specifikt kan ge nya möjligheter för både ungdomar och äldre personer med IF att utöka sina sociala kontakter och sina sociala nätverk. Borgström, m.fl. (2019) noterar en skillnad mellan ungdomar, som är uppvuxna med internet, och äldre personer. Ungdomar, till exempel skolelever, har lägre barriärer än äldre personer när det gäller användning av internet och använder också redan sociala medier i en större omfattning än äldre personer. Detta är väsentligt att tänka på vid utformning av utbildning för dessa grupper av personer. För skolelever med IF som ofta har en del kunskap och erfarenhet kring internet

är det rimligt att bygga vidare på dessa kunskaper och försöka ge dem en så god helhetsförståelse som möjligt, både kring möjligheter och kring risker.

Chadwick (2019) diskuterar problem med att ökade sociala kontakter, till exempel via sociala medier, leder till ökade risker för att råka ut för mobbning eller att bli lurad ekonomiskt, sexuellt eller till och med till olagligheter. Att på grund av denna typ av risker starkt begränsa åtkomsten till internet och sociala medier är inte nödvändigtvis det bästa för personer med IF, då det kan leda till en digital exkludering. Hänsyn måste också tas till en del mycket centrala regelverk, som FN's stadga om mänskliga rättigheter. Här finns regler om rättigheter att bli inkluderad i samhället och frihet att uttrycka sin mening online. Det finns även svenska regler om full möjlighet att delta i samhällslivet och självbestämmande för personer med IF som måste beaktas (Ramsten, m.fl., 2019). Det betyder att helt stänga av möjligheten att använda internet och sociala medier sannolikt bryter mot dessa fundamentala regler. Någon form av balans mellan tillgänglighet och riskminimerande åtgärder behövs. Ramsten, m.fl. (2019) har intervjuat personal på boende för personer med IF och de ser ett behov av att ständigt hantera denna balansgång. Tänkbart är att användning av IKT och sociala medier inom en skolklass för kommunikation och samarbete kan leda till mindre risker att råka illa ut eftersom kommunikationen sker inom en begränsad och väldefinierad grupp.

För att kunna använda internet är utbildning och support en väsentlig faktor för personer med IF. Personal, till exempel lärare, som arbetar kring dessa personer behöver kunskap, till exempel om hur balansen mellan användning av sociala medier och risker ska hanteras. Personalens egna moraliska åsikter och deras uppfattning om risker borde inte vara styrande för vilka möjligheter personerna med IF har att utnyttja sociala medier. Det borde finnas centrala riktlinjer och utbildning inom detta område. (Ramsten, m.fl., 2019). Personal behöver också kunna hjälpa personer med många typer av praktiska problem när det gäller utrustning och handhavande, vilket kan kräva utbildning. Personerna med IF behöver naturligen också utbildning för att kunna arbeta så självständigt som det går och att de i möjligaste mån förstår de risker som finns med användning av internet. För att underlätta för dessa personer är det önskvärt att samma typ av utrustning och samma metoder används på alla ställen de vistas. Familj, personal i skolan och personal i olika typer av boenden bör ha likartade förutsättningar och kunskaper och bör agera på likartat vis för att göra det så lätt som möjligt för personerna att ta till sig den hjälp och de kunskaper de kan få.

Sammanfattningsvis är litteraturen tämligen entydig, sociala medier och IKT har eller kan ha en positiv effekt för personer med IF. Till exempel hävdar Barlott, m.fl. (2019) att IKT öppnar dörrar för hålla kontakt med andra människor, att följa sin intressen och att organisera vardagen, vilket allt är av stor vikt både i skolan och i vardagen. En möjlighet av stor vikt med IKT, som inte diskuterats direkt i denna studie, är att söka information. Denna möjlighet används av i stort sett alla, dock i mindre grad av personer med IF (Alfredsson Ågren, 2020). Jag anser att det från denna litteraturstudie går att dra slutsatsen att IKT och digitala medier väsentligt ökar möjligheterna till digital inkludering.

Litteraturen som valts ut i denna litteraturstudie saknar tyvärr information om hur verksamhet praktiskt kan bedrivas för att uppnå de positiva effekterna. En del information av denna typ presenteras av Utbildningsstyrelsen från Finland, som ger en hel del tips och saker att tänka på om en skola eller en lärare vill prova att använda sociala medier inom undervisningen (Utbildningsstyrelsen, u.å.).

5.4 Förslag till vidare forskning

Denna litteraturstudie är för liten för att dra några säkra slutsatser och skulle behöva kompletteras med en mer omfattande studie för att undersöka om användning av sociala medier av personer med IF kan leda till ökad inkludering, som ökade sociala kontakter och ökad möjlighet att delta i samhällslivet. Studier med detta innehåll och med fokus mot skolan och med ett pedagogiskt perspektiv skulle också vara av stort intresse då denna typ av studier inte hittats i denna litteraturstudie.

Resultat, med sin osäkerhet, från denna studie visar att sociala medier kan bidra till ökad inkludering av personer med IF, men att det finns en hel del risker förknippat med det. Det idealiska vore om det var möjligt att både öka användningen av sociala medier för att öka den sociala inkluderingen och att minska de risker som finns med internet. Här finns ett stort forskningsfält kring hur arbete inom detta område bör bedrivas där resultat skulle kunna bidra till ökad inkludering av personer med IF, både i och utanför skolan. Resultat inom området bör omsättas i riktlinjer för hur verksamhet ska bedrivas, till exempel inom skolan och vid olika typer av boenden och för utbildning av personal och föräldrar som finns i närheten av personer med IF.

Ett annat forskningsområde som skulle kunna bidra till ökad användning av sociala medier och andra internetjänster är utformningen av användargränssnitt. Hur ska de se ut för att personer med IF ska ha bättre förutsättningar att använda dessa tjänster? Kan förbättrade gränssnitt bidra till minskade risker?

6. Referenser

- Alfredsson Ågren, K. (2020). *Internet use and digital participation in everyday life. Adolescents and young adults with intellectual disabilities*. [Doktorsavhandling, Linköping universitet]. LiU-Tryck, Linköping. <https://www.avhandlingar.se/avhandling/a84e3aac51/>
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur.
- Barlott, T., Aplin, T., Catchpole, E., Kranz, R., Le Goullon, D., Toivanen, A., & Hutchens, S. (2019). Connectedness and ICT: Opening the door to possibilities for people with intellectual disabilities. *Journal of intellectual disabilities : JOID*, 24(4), 503–521. <https://doi.org/10.1177/1744629519831566>
- Borgström, Å., Daneback, K., & Molin, M. (2019). Young people with intellectual disabilities and social media: A literature review and thematic analysis. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 21(1), 129-140. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1332692/FULLTEXT01.pdf>
- Buchholz, M., Ferm, U., & Holmgren, K. (2020). Support persons' views on remote communication and social media for people with communicative and cognitive disabilities. *Disability and rehabilitation*, 42(10), 1439-1447. <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1529827>
- Caron, J. (2016). Engagement in Social Media Environments for Individuals with Who Use Augmentative and Alternative Communication. *NeuroRehabilitation*, 39(4), 499-506. <https://doi.org/10.3233/NRE-161381>
- Caton, S., & Chapman, M. (2016). The use of social media and people with intellectual disability: A systematic review and thematic analysis. *Journal of intellectual and developmental disability*, 41(2), 125-139. <https://doi.org/10.3109/13668250.2016.1153052>
- Chadwick, D. D. (2019). Online risk for people with intellectual disabilities. *Tizard Learning Disability Review*, 24(4), 180-187. <https://doi.org/10.1108/TLDR-03-2019-0008>
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Natur & Kultur.
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2014). *Fem viktiga punkter angående inkluderande undervisning. Omsätta teori i praktik*. https://www.european-agency.org/sites/default/files/Five_Key_Messages_for_Inclusive_Education_SV.pdf
- Internetmuseum. (2022). *Internets historia sammanfattad – få koll på 5 minuter*. <https://www.internetmuseum.se/berattelsen-om-internets-historia/>

Jacobsson, K., & Skansholm, A. (2019). *Handbok i uppsatsskrivande: för utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur.

Lindstrand, P. (2002). *ICT is the answer - but what is the question?: parents of children with disabilities: their thoughts, experiences, and expectations of information and communication technology (ICT)*. (Studies in Educational Sciences, 60) [Doktorsavhandling, Stockholm universitet]. Stockholm Institute of Education Press.
<https://www.avhandlingar.se/avhandling/283eb37692/>

Louw, J. S., Kirkpatrick, B., & Leader, G. (2020). Enhancing social inclusion of young adults with intellectual disabilities: A systematic review of original empirical studies. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(5), 793-807.
<https://doi.org/10.1111/jar.12678>

Molin, M., Sorbring, E., & Löfgren-Mårtenson, L. (2015). Teachers' and parents' views on the Internet and social media usage by pupils with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 19(1), 22-33. <https://doi.org/10.1177/1744629514563558>

Nilholm, C. (2006). *Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd" [Elektronisk resurs] vad betyder det och vad vet vi?*. Myndigheten för skolutveckling.
<https://docplayer.se/300180-Inkludering-av-elever-i-behov-av-sarskilt-stod-vad-betyder-det-och-vad-vet-vi.html>

Nilholm, C. (2017). *Smart: ett sätt att genomföra forskningsöversikter*. Studentlitteratur.

Nilholm, C. (2019, 21 oktober). Inkludering - fyra definitioner. *Claes Nilholms blogg*.
<https://mp.uu.se/web/claes-nilholms-blogg/start/-/blogs/inkludering-fyra-definitioner>

Nilholm, C. (2020). Research about inclusive education in 2020 – How can we improve our theories in order to change practice? *European Journal of Special Needs Education*, 36(3), 358-370. <https://doi.org/10.1080/08856257.2020.1754547>

Ramsten, C. (2018). *Participation through ICT - studies of the use and access to ICT for young adults with intellectual disability*. (Mälardalen University Press Dissertations No. 272) [Doktorsavhandling, Mälardalens universitet]. Mälardalen University Press Dissertations. <https://www.avhandlingar.se/avhandling/2803b38d1f/>

Ramsten, C., Martin, L., Dag, M., & Marmstål Hammar, L. (2019). A balance of social inclusion and risks: Staff perceptions of information and communication technology in the daily life of young adults with mild to moderate intellectual disability in a social care context. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 16(3), 171-179.
<https://doi.org/10.1111/jppi.12278>

Sallafranque-St-Louis, F., & Normand, C. L. (2017). From solitude to solicitation: How people with intellectual disability or autism spectrum disorder use the internet. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1). <https://doi.org/10.5817/CP2017-1-7>

Läroplan för grundskolan 2011. Reviderad 2018. (2018). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3976>

Unesco (1994). *The Salamanca statement and framework for action. On special needs education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>

Utbildningsstyrelsen (2022). *Sociala medier i skolan*. <https://www.oph.fi/sv/sociala-medier-i-skolan-under-uppdatering>

Utbildningsstyrelsen (u.å.). *Pedagogisk användning av sociala medier*. http://www10.edu.fi/kanguru/?sida=pedagogisk_anvandning

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

White, P., & Forrester-Jones, R. (2020). Valuing e-inclusion: Social media and the social networks of adolescents with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disabilities*, 24(3), 381-397. <https://doi.org/10.1177/1744629518821240>